

Az anchluss nélküli anchluss ⁽¹⁾

Hetvenöt évvel ezelőtt, 1938 márciusában Hitlernek az anchluss bejelentő beszédét negyedmillió osztrák hallgatta a bécsi Heldenplatzon. A tanulmány és a források célja annak bemutatása, hogy az anchluss egy belülről (is) előkészített folyamat végpontja volt, és erre hogyan reagált és reagál Ausztria, illetve mennyire nem fogta fel a változás horderejét Horthy Magyarországa. Horthy szerint annyi történt mindössze, hogy „egy régi jóbarátunk [...] egyesült egy másik régi jóbarátunkkal”. A források arra is felhívják a figyelmet, hogy a múlttal való őszinte szembenézés elodázhatatlan.

Bevezető

1918. november 12-én az osztrák nemzetgyűlés kimondta a csatlakozást Németországhoz. A döntés tényleges megvalósulását a saint-germain-i békeszerződés 88. cikkelye ugyan megakadályozta, de az anchluss gondolatát a nyomasztó politikai és gazdasági nehézségek közepette nem tudta kioltani. A demokrácia harminc évnyi meggyengülésével párhuzamosan került egyre inkább előtérbe a nemzetiszocializmus anchluss-propagandája, amellyel szemben az osztrák államtudat erősítésén fáradozó, a demokráciát 1933-1934-ben felszámoló korporatív Ausztria öt éves harc után elbukott. 1938. március 12-én Hitler Königrätz unokáinak összecsapásában „virággyözelmet” aratott.

Az anchluss kérdése tehát folyamatosan napirenden volt, és - változó intenzitással, de - végig meghatározta az osztrák politika történéseit. Az 1938 márciusáig vezető úton több ezt igazoló állomás rögzíthető. 1918-1919 szocialista anchluss-eufóriájából a nagyhatalmak ébresztették fel Ausztriát Saint-Germain-en-Layében. Az osztrák szövetségi tartományok ezt követő, inkább pszichológiai, semmint nemzeti-kulturális alapokon nyugvó anchluss-mozgalmának a genfi jegyzőkönyvek aláírásával (és népszövetségi kölcsön biztosításával) parancsoltak megálljt 1922 októberében. 1925-től új lendületet vett a csatlakozási propaganda, és a közlekedés, a kultúra, a jog és számos más területen folyt egy fokozatos gyakorlati összehangolódási folyamat, politikai síkon azonban kínosan kerültek az anchluss melletti, de az annak bármilyen kárt okozó állásfoglalást is.

A német-osztrák vámunió terve 1930-1931-ben a dunai térségbe nagyhatalomként visszatérni szándékozó Németország egyre aktívabb politikájának első logikus, a nyugati államok ellenállásán ekkor még megbukó lépése volt. 1933-1934-ben a hatalomra került Hitler az anchluss lehető leggyorsabb realizálásával próbálkozott, és ez az osztrák náci elvetélt puccskísérletéhez vezetett. Ezután került előtérbe a nevezetes 1936. júliusi egyezményrel és Schuschnigg kancellár 1938. februári, berchtesgadeni pokoljárásával fémjelzett evolúciós megoldás, mely Ausztriát belülről felőrölve eredményezte az *Ostmark* népszavazással is megerősített létrejöttét.

A hitleri feltételekkel megvalósuló anchluss-szal szembeni egységes fellépésre nem volt esély, mert az ország az 1927. július 15-én, az Igazságügyi palota előtt történtek, egy munkástüntetés mintegy kilencven halálos áldozattal járó leverése óta egymással kibékíthetetlenül szemben álló táborokra szakadt, majd megkezdődött az a fokozatos államcsíny, mellyel a Dollfuss-Schuschnigg kormányzat megfojtotta a köztársaságot. A náci esélyeit jelentősen növelte, hogy a kormány 1934 februárjában leszámolt a szociáldemokratákkal, így belső bázisa is megfogyatkozott. Mégis az osztrák hivatásrendi állam volt az első államilag szervezett *résistance-mozgalom* Európában. A deklaráltan antidemokratikus, a politikai katolicizmust zászlajára tűző rendszer védekezési kényszerből, a külpolitikai szövetségkeresés sikertelenségének belátásából született, és a nemzetiszocializmus általi fenyegetettséggel, a „nemzeti” ellenzékkel szemben kívánt megfelelő, „hazafias” ellenmodellt nyújtani. Hitler hatalomra jutásakor az osztrák lakosság kétharmada minden pártpolitikai ellentét dacára az osztrák államhoz tartozónak vallotta magát.

Német és osztrák határőrök a határállomást bontják

Az osztrák Első Köztársaság utolsó nemzetgyűlési választásán, 1930-ban nem szereztek mandátumot az osztrák náci, de az 1932-es tartománygyűlési, majd néhány községi tanácsi választáson már juttattak képviselőket a különböző testületekbe. Tevékenységük azonban inkább terrorcselekmények elkövetésében merült ki, melyre a hatalom válasza az osztrák NSDAP betiltása volt. 1934. július 25-én SS-puccsisták hatoltak be a bécsi kancellária épületébe. Az egyik támadó ráltott *Engelbert Dollfuss* szövetségi kancellárra, aki belehalt sérüléseibe. Az akció az azt gyakorlatilag testközelből figyelő rendőri és biztonsági szervek tehetetlensége miatt célt ért, de a puccskísérlet elbukott. Hitler elvesztette az első csatát és a Brenner hágón felvonultatott olasz erők láttán visszavonulót fűjt.

Dollfuss halála után a szívós kitarítás, a lépésről lépésre megvalósítandó, szűk körben születő politika igazán sohasem népszerű embere, az ekkor mindössze 37 éves innsbrucki ügyvéd, *Kurt von Schuschnigg* került hatalomra. A nemzetiszocialista hatalomátvétel, az antiszemita propaganda, valamint a nemzetközi egyenjogúságot kiharcoló Harmadik Birodalom varázsa és a kezdeti gazdasági sikerek egyre nagyobb vonzerőt kölcsönöztek a nácioknak. A gazdasági-szellemi behatolás és a nemzeti ellenzék kormányval való együttműködésének előtérbe helyezése nem sokkal később meg is hozta a sikert.

Schuschnigg politikája éppenséggel el is segítette ennek megvalósulását. Semmit nem tett annak érdekében, hogy kibékítse a székértáborokat, és egységet teremtsen a politikailag megosztott országban. Tudatosan haladt a maga „német”, Ausztriát a második német államként definiáló útján. Külpolitikai értelemben egyre inkább arra az Olaszországra támaszkodott, amely fokozatosan távolodott a nyugati hatalmaktól, ezzel párhuzamosan közeledett Németországhoz, és egyre

kevésbé fűződött érdeke az osztrák függetlenséghez. A német fenyegetettség elől a római jegyzőkönyvek aláírásával Mussolini karjába menekülő osztrák politika a formálódó olasz-német együttműködés fényében egyedül maradt. Mussolini azt javasolta Schuschniggnek, kössön megállapodást Hitlerrel.

Az 1936. július 11-én aláírt egyezmény és az azt kiegészítő *gentleman's agreement* azonban a vég kezdetének bizonyult. Schuschnigg Ausztria teljes szuverenitásának elismeréséért, illetve a két ország belpolitikai fejlődésének saját belső ügyként történő elfogadásáért cserébe engedményeket tett. A kancellár megállapodott az osztrák külpolitikának a németek „békés törekvéseit” figyelembe vevő alakításáról, a náci politikai felelősségbe való bevonásáról, az amnesztia kihirdetéséről és a sajtóháború beszüntetéséről. Az osztrák kancellár nyilván tudta, mit ír alá. Egyetlen cél vezérelte, az időnyerés és a német nyomás enyhítése. A júliusi egyezmény diplomáciai körökben kedvező visszhangot váltott ki, és kérdés, hogy az adott helyzetben mi más tehetett volna a kancellár.

1936 őszén a négyéves terv keretében Németországban megkezdődött felkészülés a háborúra. A németek számára csábító volt a 600 ezer osztrák munkanélküli, közöttük a tízezernyi magasan képzett szakember, a bővíthető termelési kapacitás, a fontos nyersanyagok, továbbá a pénz- és devizatartalékok. 1937 végén a német birodalmi bank már csak 90 millió birodalmi márkányi devizatartalékkal rendelkezett, ehhez 1938 márciusában még 1,4 milliárdnyi társult. Ausztria megszerzésével a Német Birodalom jelentősen javított kritikus gazdasági helyzetén, és legalább kilenc hónapra megőrizhette a fegyverkezés tempóját és a nyugatiakkal szembeni előnyét.

Hitler 1938. február 12-én megbeszélésre hívta az osztrák kancellárt. Schuschnigg később úgy emlékezett, hogy az egyik oldal „*nagyon hangosan beszélt, anélkül, hogy ordított, a másik halkabban, anélkül, hogy suttogott volna*”. Hitler három napos ultimátumot adott át az ideigleg amúgy sem erős kancellárnak, melyben az osztrák kül-, hadügyi, gazdaság- és sajtópolitikának a némethez történő igazítását, a náci szabad ténykedésének biztosítását, és *Arthur Seyß-Inquart* belbiztonsági miniszteri kinevezését követelte. Mivel az osztrák államapparátust egyre inkább ellepték a náci szimpatizánsai, és a nyugati hatalmak tehetetlensége sem változott, az osztrák kormány csak az időnyerésre építhette politikáját. Ám a berchtesgadeni egyezmény sem hozta el a remélt megnyugvást, hanem még inkább előmozdította a két állam közeledését.

Seyß-Inquart és Hitler Bécsben, 1938. március

Hitler február 20-ai beszédében, amit első ízben közvetített az osztrák rádió is, egy szóval sem említette Ausztria függetlenségét, ugyanakkor utalt arra, hogy egy világbirodalom számára elviselhetetlen, hogy határain túl vele szimpatizáló és összetartozó néptársai szörnyű sorsát végig kell néznie. Bár Hitler *őszinte köszönetét* fejezte ki az osztrák vezetőknek az *európai békéhez való hozzájárulásáért*, Schuschnigg az „*eddig és ne tovább*” álláspontját képviselve február 24-én kijelentette, hogy elsődleges kötelességének tartja „*az osztrák haza csorbíthatatlan szabadságának és függetlenségének megőrzését*”. Felmerült, hogy a határozott ellenállás szükségességét képviselő *Richard Schmitz* bécsi polgármester vegye át Schuschnigg helyét, és *Habsburg Ottó* is felajánlotta szolgálatait Ausztria megmentésére. 1938. március 11-én *Sigmund Schilhawsky*, gyalogsági tábornok elutasította a kancellári hivatal átvételét, mert úgy vélte, hogy az adott körülmények között az ellenállás kilátástalan, és nem képviselhető.

Schuschnigg kétségei közt győtrődve offenzívába ment át, és az osztrák állam függetlenségét megerősítő népszavazással próbált időt nyerni. Ausztriában ekkor már nyolc éve nem rendeztek általános választásokat, sőt választói névjegyzék sem állt rendelkezésre, de Hitler joggal tartott attól, hogy Schuschnigg - az őt, mint kisebbik rosszat támogató baloldaliak voksaival - többséget kapna egy ilyen népszavazáson. Március 10-én Hitler kiadta a parancsot az Ottó-hadművelet előkészítésére. 11-én Arthur Seyß-Inquart belügyminiszter lemondásával fenyegetőzve szólította fel Schuschniggot a népszavazás előkészületeinek leállítására. Kora délután Hitler kiadta 1. számú utasítását a másnapra tervezett bevonuláshoz. Ezután következett Seyß-Inquart második ultimátuma a kormány lemondásáról és az ő vezetése alatti újjáalakításáról. Miután Párizs, London és Róma sem mutatott hajlandóságot az osztrák függetlenség megvédésére, Schuschnigg meghátrált. Ezután nem sokkal este fél nyolcas határidővel *Wilhelm Miklas* szövetségi elnök kapta a Seyß-Inquart kinevezését követelő, immár harmadik ultimátumot. Schuschnigg este nyolc órakor a rádióban jelentette be az ultimátum(ok) tényét, és azt, hogy *Ausztria meghajol az erőszak előtt*.

A nemzetiszocialisták gyakorlatilag már ekkor átvették a hatalmat, Hitler elképzelése, az anchluss nélküli anchluss megvalósult. Másnap a hivatalos *Wiener Zeitung*ban már csak egy rövidhírben közölték, hogy a szövetségi kancellár elhalasztja a népszavazást. Miklas szövetségi elnök csak hosszas alkudozás után adta be a derekát, este 11 órakor nevezte ki Seyß-Inquartot kancellárrá. Rajta kívül Richard Schmitz polgármester próbált szembeszállni a barna áradattal, de nem sokkal később letartóztatták, és Dachaubá szállították.

Hitler mindezek ellenére aláírta a 65 ezer Wehrmacht-katona március 12-i bevonulását elrendelő 2. számú utasítását is. 13-án pedig törvény született Ausztria csatlakozásáról a Német Birodalomhoz, 15-én pedig a bécsi Heldenplatzon negyedmillió tömeg üdvözölte a Führert. Az április 10-ei népszavazáson négy millió 453 772 igen szavazatot adtak le (99,73%-os többség), 11 929-en szavaztak nemmel, és 5776 érvénytelen voks is volt. A manipulációk ellenére az anchlussot megerősítő népszavazás eredménye nem tekinthető teljességgel hamisnak, még annak tudatában sem, hogy a „nemzeti ellenzék” táborát maximálisan 25-35%-ra teszik a korszakkal foglalkozó történészek. A kormányzat meghátrálása, a gazdasági nehézségek megoldatlansága, az új birodalmi mítosz felvállalása, a katolikus-konzervatív bolsevizmusellenesség, a baloldali antiklerikalizmus átszakított minden gátat. Ostmarkot hét körzetre osztották, Seyß-Inquart hivatalát felszámolták, Ausztria és a Német Birodalom újraegyesítésének birodalmi biztosa *Josef Bürckel* lett.

Szavazólap 1938. április 10-én

Az osztrák püspöki kar pozitív, az egyház érdekeit védeni próbáló állásfoglalása mellett a szociáldemokrata *Karl Renner*, korábbi kancellár és későbbi szövetségi elnök Anschluss-párti nyilatkozata is illúzióknak bizonyult. A diktatúra mindennapjai, a *Gestapo* megjelenése, a vezető posztok átadása a Birodalomból érkezetteknek bizonyos kijózanodást eredményeztek. A legkülönbözőbb világnézetű emberek, főleg kommunisták, szocialisták, katolikusok és legitimisták, nagyrészt jól képzett fiatalok részvételével kisebb ellenállási csoportok, és külföldi emigrációs központok alakultak. Ugyanakkor - és ezt Ausztria, ahogy ez az osztrák szövetségi elnök közölt beszédéből is kitűnik, hosszú évtizedeken át próbálta kiiktatni a nemzeti emlékezetből - a Wehrmachtban 1,25 millió osztrák harcolt, minden negyedik felnőtt osztrák az NSDAP lelkes tagja lett, a fajgyűlölet áldozatairól nem is beszélve.

Az Anschluss az önálló osztrák állam végét, ugyanakkor a nemzeti önrendelkezés várakozással teli, rég vágyott megvalósulását is jelentette a nemzetiszocializmus belső, évek alatt előkészített, és a társadalmi csoportok nagy része által legalább részlegesen akceptált hatalomátvétele mellett. „Az osztrákok milliárdnyi, hősiességgel és vétékkel, kollaborációval és elutasítással, bátorsággal és gyávasággal teli külön-külön életutat jártak be... Nem lehet helye sem az általános elítélésnek, sem az általános felmentésnek. Vállalnunk kell a differenciálás sokkal fáradságosabb útját, az egyéni felelősségét, a bocsánatkérés és a megbocsátás és mindenekelett a jövőt szolgáló tanulás útját” - fogalmazott *Heinz Fischer* szövetségi elnök 2006-ban.

Schuschnigg rádióbeszédével kapcsolatban három dologra érdemes felhívni a figyelmet. Egyrészt ekkor szembesült végleg a kormány mozgásterét és döntési szabadságát folyamatosan szűkítő szövetségi politikája kudarcával. Ennek ellenére még a népszavazásra szánt jelmondatban is szükségesnek tartotta hangsúlyozni a szabad, független, szociális, keresztény és egységes jelzők mellett Ausztria német jellegét, és az utolsó pillanatban sem akarta, hogy *német vér folyjon*. A német reláció ilyen kezelését a bécsi magyar követség 1937. évi jelentése *fából vaskarikának készítése* címszóval minősítette. Ugyanakkor először mégis úgy fogalmazott, hogy a hadsereg *jelentős ellenállás nélkül* vonuljon vissza, és várja Schilhawsky tábornok parancsait. Ezek azonban már sohasem jutottak el rendeltetési helyükre.

Hitler Heldenplatzon elmondott beszédét gyakran idézik, de csupán azt a részt, amelyben Német Birodalomhoz csatlakozó hazája, az ősi Ostmark számára új missziót hirdet. Holott mindjárt a beszéd elején a bukott hivatásrendi rezsim által vállalt, *egy legitimista vezető emlékiratában pontosan körülírt* misszióról is szólt. Ennek Hitler szerint az volt a lényege, hogy Ausztria *úgynevezett függetlenségével* elzárják a német nép jövőbe, a huszadik századi nagynémet egység felé vezető útját. A német diplomácia és hírszerzés kitüntetett figyelemben részesítette a legitimistákat, ennek ellenére csak feltételezéseink vannak, melyik emlékiratra utalt a német kancellár. Az egyik jelölt *Friedrich Wiesner* lovag 1937. őszi proklamációja, amely szerint a nagyhatalmak közül immár egyedül Németország ellenzi Ausztria régi-új küldetésének teljesítését. Esetleg *Ernst Karl Winter*, a szociális népmonarchia hirdetőjének 1938. március elsején Schuschnigghez írott emlékirata jöhet még szóba, amelyben a szerző nem csupán a restaurációról, de a fegyveres ellenállás lehetőségéről és szükségességéről is kifejtette álláspontját. Hitler egyébként a „legitimisták” szó előtt és után is rövid hatásszünetet tartott, és a hangfelvétel tanúsága szerint „püfölés, fűtyülés” fogadta az Anschluss és a „német jövő” útjába állók említését.

Hitler beszédet mond a Heldenplatzon

A hivatalos Magyarország reakciója, Horthy rádiószózatának szövege (a fogalmazvány és a végső verzió különbségeivel együtt) eddig is ismert volt, az alábbiakban közölt nagybetűs, a hangsúlyokat graffital és piros ceruzával megjelölt tisztázatlan teljes egészében most olvasható először. A kormányzó maga fogalmazta beszédéből is főleg azt a passzust szokás idézni, hogy nincs ok nyugtalanságra, hiszen annyi történt mindössze, hogy „*egy régi jóbarátunk [...] egyesült egy másik régi jóbarátunkkal*”. Horthy életének első rádiós beszédéből mindenki kihallhatta a neki tetsző olvasatot: megnyugodott az üzleti élet, elégedettek voltak a németek és a szélsőjobb, illetve a hadseregben zajló politikai izgatás elleni határozott fellépés szándékát díjazó kormánypártiak és a nyugati hatalmak, de a győri programban rögzített haderőfejlesztés hívei is nyugodtan dőlhettek hátra. Ugyanakkor a harmincas évek osztrák hivatásrendi, félfasiszta államának formálói és szenvedő alanyai - már akik véletlenül nem ültek vizsgálati fogságban, vagy a Dachau, illetve Mauthausen felé menő vonatokon - minden bizonnyal megütköztek a németek „*megbízható és szótartó szövetségesi*” minősítésén. A néhány héttel korábban még barátinak nevezett Ausztria bekebelezésén könnyen napirendre térő, „*megbízható, előkelő gondolkodású és magas erkölcsű*” és az osztrák fordulatot Berlinben elsőként üdvözlő magyar politika gyors páfordulása is gondolkodóba ejthette őket. Fontos azt is rögzíteni, hogy a beszéd elsősorban „belpolitikai fogyasztásra” készült és csupán lábjegyzetként foglalkozott az ártalmatlannak minősített Anschluss várható következményeivel, holott mindenki tisztában volt azzal, hogy Ausztria megszállása és az osztrák-magyar határ sokáig elhúzódó német elismerése mögött milyen szándékok húzódnak meg. Ezért a beszéd - amellett, hogy nem sok minden valósult meg Horthy szándékaiból - csak időleges megnyugvást hozott.

Heinz Fischer osztrák szövetségi elnök beszéde azt példázza, hogy egy állam, egy politikai és szakmai elit - a tanulási-szembenézési folyamatnak még messze nem a végén - milyen felelősséggel tud közelíteni a múlt vitatott, sokáig elhallgatott, megszeπτett eseményeihez. A kizárólagos, és a nagyhatalmak által tálcán kínált áldozatmitósszal leszámolva az őszinte múltidézés, a *nem derült égből villámcsapásként* érkezett Anschluss gyökereinek feltárása, a történetek értékelésekor a *lelkesedés, a rémület és az undor* hármassága, a tettes és áldozat szerep elfogadása mellett tör lándsát. Ez nem kis teljesítmény egy olyan országban, amely

1938-ban megváltóként tekintett a távolból hazatért fiára, amely hosszú évtizedeken át tetszelgett a bűnrészesség nélküli áldozat státuszában, amely nagyhatalmi támogatással odázta el a szembenézést és amely mégis, a *Kurt Waldheim* szövetségi elnök háborús múltja kapcsán kirobbant politikai és történelmi vita tanulságaival felvértezve egyre több történelmi tabutól szabadul meg.

Fotók: Bundesarchiv Bild / Wikipedia

Kurt von Schuschnigg szövetségi kancellár rádióbeszéde

1938. március 11.

Osztrákok!

A mai nap nehéz és döntő helyzet elé állított bennünket. Azt a megbízást kaptam, hogy beszámoljak az osztrák népnek a nap történéseiről.

A német birodalmi kormány határidős ultimátumot nyújtott át a szövetségi elnök úrnak, mely szerint a szövetségi elnök úrnak egy számára javasolt jelöltet kellene kineveznie szövetségi kancellárrá, és a kormányt is a német birodalmi kormány javaslatai figyelembe vételével kellene kijelölnie, ellenkező esetben kilátásba helyeznék erre az órára német csapatok bevonulását.

Megállapítom a világ színe előtt, hogy azok az Ausztriában elterjedt hírek, hogy munkásmegmozdulások történtek, hogy patakokban folyt a vér, hogy a kormány nem ura a helyzetnek, és saját erőből nem is tudott volna rendet teremteni, egytől egyig kitalációk. A szövetségi elnök úr megbízott azzal, hogy közöljem az osztrák néppel, hogy meghajolunk az erőszak előtt.

Mivel semmi esetre, még ebben a komoly órában sem kívánjuk, hogy német vér folyjon, utasítottuk a haderőnket, hogy abban az esetben, ha végrehajjták a bevonulást, jelentős ellenállás nélkül - ellenállás nélkül - vonuljon vissza, és várja meg, milyen döntések születnek a következő órákban. A szövetségi elnök úr megbízta Schilhawsky gyalogsági tábornok, vezető csapatfelügyelőt, a hadsereg irányításával. Ő fogja kiadni a hadsereg számára a további utasításokat. Így hát ebben az órában egy német kifejezéssel és szívbéli kívánsággal búcsúozom az osztrák néptől: Isten óvja Ausztriát!

Forrás: Rücktritt. „...dass wir der Gewalt weichen”. <http://www.akustische-chronik.at/1938> [2]
A hozzáférés ideje: 2013 szeptembere. A szerző fordítása.

Hitler beszéde a bécsi Heldenplatzon

1938. március 15.

„Németek! Férfiak és Nők!

Néhány nap alatt olyan forradalmi átalakulás ment végbe a német népközösségen belül, melynek a méreteit ma ugyan látjuk, de jelentőségét csak a későbbi nemzedékek tudják majd teljességgel felmérni.

Az utóbbi években az immár eltávolított hatalom gyakorlói gyakran beszéltek egy különleges „misszióról”, amelyet szerintük ennek az országnak kellett volna teljesítenie. A legitimisták egyik vezetője egy emlékiratában ezt pontosan felvázolta. Eszerint az osztrák állam békeszerződésekben megalapozott és a külföldi kegyeltől függő ügynevezett önállóságának az volt a feladata, hogy megakadályozza egy valóban nagy Német Birodalom létrehozását, és ezzel elzárja a német nép jövőjébe vezető utat.

Most ennek az országnak új missziót hirdetek. Olyat, ami megfelel annak a parancsolatnak, amely egykor ide hívta a német telepeseket az óbirodalom összes tartományából: Legyen a német nép ősi Ostmarkja mostantól a német nemzet és ezáltal a Német Birodalom legfiatalabb védőbástyája.

A nyugtalan múltban a Kelet viharai évszázadokon át megtörték az ősi Ostmark határait. Mostantól hosszú évszázadokra legyen a Német Birodalom biztonságának és békéjének örök biztosítéka és egyszersmind nagy népünk boldogságának és békéjének záloga.

Tudom: a Német Birodalom ősi Ostmarkja ugyanúgy meg fog birkózni új feladatával, mint ahogy egykor a régít is remekül megoldotta.

Ezen csodálatos német ország millióinak nevében, a stájerok, az alsó- és felső-ausztriaiak, a karintiaiak, a salzburgiak, a tiroliak és mindenekelőtt Bécs városa nevében beszélek, amikor a hatalmas birodalmunkban élő többi, az ebben a pillanatban minket hallgató 68 milliónyi német néptárs előtt megerősítem:

Ez az ország német, megértette a küldetését, teljesíteni fogja azt, és a nagy német népközösséghez való hűségében soha senki nem fogja túlszárnyalni.

A mi mostani feladatunk azonban az lesz, hogy munkával, szorgalommal, egymásért való felelősséggel és összetartással megoldjuk a nagy szociális, kulturális és gazdasági feladatokat, és mindenekelőtt Ausztriában egyre inkább a nemzetiszocialista szellem és a nemzetiszocialista akaraterő mindennel dacoló védvárát alakítsuk és építsük ki.

Nem fejezhetem be ugyanakkor a szózatomat anélkül, hogy ne emlékeznék meg azokról a férfiakról, akik lehetővé tették számomra, hogy ezt a nagy fordulatot ilyen rövid idő alatt Isten segítségével véghezvigyük.

Köszönetet mondok a kormány nemzetiszocialista tagjainak, élükön Seyß-Inquart új birodalmi helytartónak. Köszönöm a számtalan pártfunkcionáriusnak, de mindenekelőtt a névtelen idealisták hatalmas tömegének, alakulataink harcosainak, akik az üldöztetés hosszú éveit alatt bebizonyították, hogy a németek nyomás alatt még keményebbek lesznek. A megpróbáltatások éveit csak megerősítették bennem a meggyőződést a németosztrák emberek értékéről a nagy népközösségünkön belül. Ennek a hatalmas eseménynek a csodálatos rendezettsége és fegyelmessége is egyik bizonyítéka az ezeket az embereket lelkesítő eszme erejének. Ebben az órában tehát életem legnagyobb bejelentését tehetem a német népnek:

Mint a német nemzet és birodalom vezére és kancellárja a történelem színe előtt most bejelentem hazám belépését a Német Birodalomba!

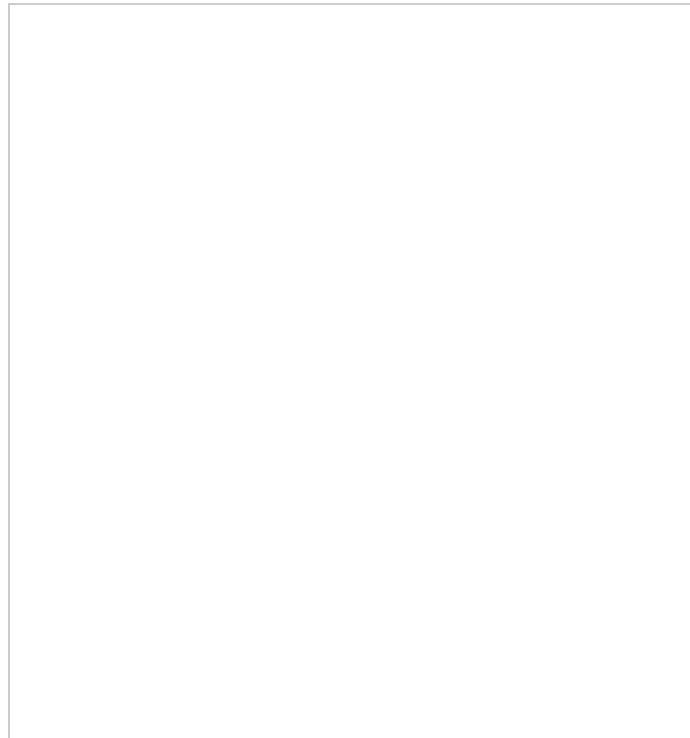
Németország és annak új része, a nemzetiszocialista párt és birodalmunk védereje - Sieg Heil!"

Forrás: http://www.döw.at/thema/thema_alt/wuv/maerz38/heldenplatz.html [3]
A hozzáférés ideje: 2013 szeptembere. Illetve: Domarus, Max: Hitler..., i. m. 823. A szerző fordítása.

Horthy Miklós rádióbeszéde az anschlussról

1938. április 3.

Jelzet: MNL OL K 589 3. cs. II/C7 - Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Államfői hivatali levéltár, Kormányzói Kabinetiroda, Kormányzó félhivatalos iratai.

Heinz Fischer osztrák szövetségi elnök beszéde az anchluss 70. évfordulóján

2008. március 12.

Hölgyeim és Uraim!

Ma az osztrák Parlament hagyományokban gazdag birodalmi tanácsi üléstermében azért gyűltünk össze, mert napra pontosan hetven éve történt, hogy hazánkban, Ausztriában a legnagyobb drámaiság jegyeit magán viselő és óriási politikai jelentőségű események zajlottak le.

Tegnapelőtt volt hetven éve - 1938. március 10-én -, hogy Hitler és Göring ultimátum formájában azt követelte Dr. Kurt Schuschnigg osztrák szövetségi kancellártól, hogy mondjon le, és a nemzetiszocialista Dr. Seyß-Inquartnak mint új szövetségi kancellárnak adja át a helyét; ezen túlmenően az önálló, szabad Ausztria fennmaradásáról március 13-ra kiírt népszavazást is le kellett mondani.

Következett 1938. drámai március 11., amikor Miklas szövetségi elnökre és Schuschnigg szövetségi kancellárra óráról órára fokozták a nyomást, és egyre élesebb fenyegetéseket fogalmaztak meg.

Végül 19 óra 50-kor hangzott el a rádióban Schuschnigg szövetségi kancellár beszéde a következő történelmi szavakkal: „Meghajolunk az erőszak előtt” és zárásként az „Isten óvja Ausztriát” felkiáltással. Ezután Schuschnigg kancellár lemondott, és a nemzetiszocialista Seyß-Inquart lett az utóda.

Hitlert azonban nem tántorította el a terveitől az, hogy elfogadták a követeléseit. Ma hetven éve bevonultatta a német Wehrmachtot Ausztriába, és 1938. március 13-án de facto is lezajlott az anchluss. Ausztria elsüllyedt a horogkeresztes zászlók tengerében, és megszűnt létezni.

Március 15-én zajlott le a szomorú és hírhedt ujjongó demonstráció a Heldenplatzon, ahol a diktátor „a történelem színe előtt” jelentette be mindent betöltő hangján hazája, Ausztria belépését a Német Birodalomba.

A ház, ahol most vagyunk, a parlamentünk, Gau-ház lett, és az NSDAP Bécs birodalmi gau-jának központjaként működött a Josef Bürckel körút 3. szám alatt. Beindult a letartóztatási gépezet. Elkezdődött a zsidóüldözés.

Hölgyeim és Uraim!

Ha ma azoknak a napoknak a képeit nézegetjük, elakad a lélegzetünk. A Második Köztársaság idején újra és újra arról a kérdésről folyt a vita, hogy hetven évvel ezelőtt egy mindenre elszánt, erőszakra is kész diktátor rohant le egy védtelen népet, amely ezáltal Hitler első áldozatává vált, vagy 1938 márciusában egy hónapokon, sőt éveken át tartó folyamat utolsó és sokak által ujjongva fogadott lépése történt meg?

Ez a folyamat Hitler 1933. januári németországi hatalomátvétele után és az ausztriai viszonyok fényében a nemzetiszocialista mozgalom végzetes megerősödéséhez és a Führer növekvő csodálatához vezetett.

Mai válaszuk csak úgy hangozhat: is-is.

A német csapatok ausztriai bevonulása egyértelműen egy szószegő diktátor katonai agressziója volt. Ausztria nemzetközi jogi értelemben ennek az agresszióknak lett az áldozata. Ausztriában máig nem feledjük, hogy a Népszövetségnél egyetlen országgént Mexikó tiltakozott a nemzetközi jog megsértése miatt.

Ugyanakkor ezt az akciót, illetve agressziót jelentősen megkönnyítette a diktátor számára, sőt talán ebben a formában egyáltalán az tette lehetővé, hogy Ausztriában tekintélyes számú fanatikus nemzetiszocialista volt. Ehhez társult a szimpatizánsok még nagyobb száma, akik nem csak a bevonuló német csapatokat fogadták ujjongva, és nem csak Hitlert részesítették lelkes fogadtatásban a túlszűfolt Heldenplatzon március 15-én, hanem egész Ausztriában horogkeresztes zászlókat feszítettek ki, és kifejezték, hogy milyen reményeket tápláltak az úgynevezett Harmadik Birodalommal szemben.

Mások, akik megrémültek, akik tudták vagy sejtették, hogy ennek a folyamatnak áldozatai lesznek, akik előre látták a háborút, akik menekülni próbáltak, akiket letartóztattak vagy öngyilkosságba hajszoltak, szintén nagy számban éltek, de akkoriban nem látták őket, és közülük sokan túl sem éltek a történetet.

Más szavakkal: az anchluss napjaiban nem csak a lelkesedés, hanem a rémület és az undor is jelen volt. És az első naptól kezdve voltak tettesek és áldozatok.

Az úgynevezett anchluss hetven évvel ezelőtt nem úgy jött, mint derült égből villámcsapás, hanem messzire visszanyúló gyökerei voltak.

A legerősebben minden bizonnyal az Első Köztársaság politikai és ideológiai táborai közötti kibékíthetetlen ellentétek, a gazdasági válság, a szörnyű munkanélküliség, a kilátástalanság és a demokrácia és a parlamentarizmus lerombolása, ahogy az Ausztria jobb jövőjébe vetett hit hiánya is hozzájárult ehhez a folyamathoz.

Azt hiszem, a Heldenplatzon hetven évvel ezelőtt tapasztalt ujjongás jelenségét csak akkor lehet nagyjából megérteni, ha az 1938-at megelőző történésekkel is nyíltan és őszintén foglalkozunk.

Ezért támogatom, hogy használjuk ki a bennünket ezektől az eseményektől elválasztó jelentős, hetven és több évnyi időbeli távolságot, hogy önmagunk iránti elfogultság nélkül és a legnagyobb objektivitásra törekedve fokozott erőfeszítéseket tegyünk az Anschluss előtti időszak, tehát az 1938 előtti évek feldolgozására.

Úgy gondolom, hogy történelmünk máig vitatott személyiségeiről és nagyon kínos fázisairól is tényszerű módon lehet és kell vitákat folytatni és az eltérő felfogások között hidakat építeni.

Hölgyeim és Uraim!

Nézetem szerint a történelmi tapasztalatokat felhasználó hídépítés a politika egyik legfontosabb feladata.

A Második Köztársaság sikere - és a több mint hat évtizedes békés fejlődés - nem utolsó sorban azon nyugszik, hogy 1945 után több építőmesterünk és hídépítőnk volt meghatározó szerepben a kormányban, a parlamentben és a szociális partnerek között, és hogy a Második Köztársaságban sok híd sikerült felépíteni.

A politikai hídépítéshez szükséges legfontosabb tulajdonság az, hogy az ember tudja, mit várhat el a vele szemben ülőtől, a partnerétől és az ellenfelétől is. Ez nem csupán egy múltbeli tapasztalat, hanem tanulság is a jelen és a jövő számára. A képesség, hogy tudd, mit várhatsz el egy politikai partnerség keretei között - és általában a politikában - meghatározó jelentőségű.

Hölgyeim és Uraim!

Ma, hetven évvel 1938 márciusa és 63 évvel a háború vége után, Ausztria csodálatos, irigylésre méltó ország.

Nem hibátlan ország - olyan ugyanis nem létezik, mert hibátlan emberek sincsenek -, de olyan ország, amely sok területen kiváló teljesítményt mutat fel, amely tekintélyes helyet vívott ki magának Európában és a világon.

Erre az országra mindannyian büszkék lehetünk.

Ugyanakkor, ha manapság vannak is kellemetlen érzéseink a politikával kapcsolatban, akkor azzal komolyan kell foglalkoznunk és dolgoznunk kell a kiváltó okok megszüntetésén. Meg kell ugyanis akadályoznunk, hogy a kellemetlen érzés bizonyos problémák kezelésével kapcsolatban a demokrácia intézményével kapcsolatos kellemetlen érzéssé válhasson.

Ez leginkább tényleges munkával, meggyőző teljesítményekkel fog sikerülni. Kevesebb energiát kellene a konfliktusokra és a konfrontációra fordítanunk, mert ezáltal több energia áll majd rendelkezésre a konstruktív munkához.

Ez a mai közös múltidézés, amelyet megpróbálunk folytatni, éppen ebben fog bennünket megerősíteni.

Ha a múltba tekintünk, azt is láthatjuk, hogy minden diktatúra végeredményben megbukott - nem csupán a nemzetiszocialista diktatúra. És azt is, hogy a demokrácia él. Méghozzá az Európai Unió minden országában.

Ebből kell bizodalmat merítenünk Ausztria jövőjével és Európa jövőjével, a béke és a demokrácia Európájával kapcsolatban. Lássunk munkához.

*Forrás: <http://www.bundespraesident.at/newsdetail/artikel/gedenkveranstaltung-zum-70-jahrestag-des-anschlusses-oesterreichs-an-hitler-deutschland-am-12/> [4]
A hozzáférés ideje: 2013 szeptembere. A szerző fordítása.*

Címkék:

[Hitler](#) [5]

[Anschluss](#) [6]

[Dolfuss](#) [7]

[Schuschnigg](#) [8]

[Habsburg Ottó](#) [9]

[Horthy Miklós](#) [10]

[Wehrmacht](#) [11]

[Gestapo](#) [12]

[Dachau](#) [13]

[Karl Renner](#) [14]

[Kurt Waldheim](#) [15]

[Heinz Fischer](#) [16]

Kiadás: 13. évfolyam (2013) 4. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/az_anschluss_nelkuli_anschluss.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/az_anschluss_nelkuli_anschluss.html

[2] <http://www.akustische-chronik.at/1938>

[3] http://www.döml;w.at/thema/thema_alt/wuv/maerz38/heldenplatz.html

[4] <http://www.bundespraesident.at/newsdetail/artikel/gedenkveranstaltung-zum-70-jahrestag-des-anschlusses-oesterreichs-an-hitler-deutschland-am-12/>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hitler>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/anschluss>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/dolfuss>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/schuschnigg>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/habsburg-otto>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/horthy-miklos>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/wehrmacht>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gestapo>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/dachau>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/karl-renner>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kurt-waldheim>

[16] <https://www.archivnet.hu/cimkek/heinz-fischer>